

Vergaderjaar 2008–2009

31 984

Werkbezoek van een delegatie uit de vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit aan de 17e VN-commissie voor Duurzame Ontwikkeling, New York (10 mei t/m 15 mei 2009)

Nr. 1

VERSLAG VAN EEN WERKBEZOEK

Vastgesteld 24 juni 2009

Inleiding

Van 10 tot en met 15 mei 2009 heeft een delegatie van vier leden van de vaste commissie voor LNV deelgenomen aan de 17e sessie van de VN-commissie voor Duurzame Ontwikkeling in New York. De leden maakten op uitnodiging van de minister van LNV, die de 17e VN-commissie voor Duurzame Ontwikkeling mocht voorzitten, deel uit van de Nederlandse delegatie. De gehele conferentie heeft plaatsgevonden tussen 4 en 15 mei 2009. De Kamerleden zijn begeleid door de griffier van de vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, drs. C. J. M. Dortmans. De delegatie bestond uit de leden Atsma (CDA/ delegatieleider), Waalkens (PvdA), Snijder-Hazelhoff (VVD), en Thieme (PvdD; deelgenomen van 12 t/m 15 mei).

Zondag 10 mei 2009

Briefing door de minister van LNV

Na aankomst in New York hebben de leden een briefing gekregen door de minister van LNV. Hierbij werd ingegaan op de stand van zaken rond de onderhandelingen over de concept-slottekst van de 17e sessie van de VN-commissie voor Duurzame Ontwikkeling. Deze 17e sessie staat voornamelijk in het teken van landbouw. Landbouw wordt vaak als een probleem beschouwd maar kan juist onderdeel zijn van de oplossing als het gaat om duurzame ontwikkeling. De Nederlandse delegatie bestaat uit 22 leden. Behalve ambtenaren van het ministerie van LNV zijn ambtenaren van de ministeries van VROM, VW en BZ aanwezig. Het doel van het voorzitterschap is niet alleen papier op te leveren maar vooral afspraken te maken over de concrete uitwerkingen en daarbij eerder gedane beloften te kunnen invullen.

Maandag 11 mei

Overleg Nederlandse delegatie

Tijdens het dagelijkse delegatieoverleg wordt de stand van zaken

besproken van de onderhandelingen over de slottekst en wordt een strategie bepaald. Ook doen de aanwezigen verslag van bijgewoonde en bij te wonen «side events». Tot slot wordt overleg gevoerd over de ambtelijke inbreng namens Nederland in het EU-coördinatieoverleg, dat wordt voorzeten door de huidige voorzitter van de EU, Tsjechië.

Parallel onderhandelingen

In twee grote zalen is gedurende twee weken onderhandeld over de slottekst van de 17e sessie van de VN-commissie voor Duurzame Ontwikkeling. In één zaal met name over landbouw, rurale ontwikkeling, implementatie («Means of Implementation»). In de andere zaal is voornamelijk gesproken over land, droogte, verwoestijning en Afrika.

Expert meeting met Rabobank International over landbouw

De Kamerleden hebben een gesprek gevoerd met de heren Cordingley en Whitehead en de dames Aure Flynn en De Rijke op het hoofdkantoor van Rabobank International in New York. Er wordt een toelichting gegeven op het thema landbouw in de VS, de wereld en de relatie met de nieuwe Obama-regering. De Farm Bill (met een looptijd van vijf jaar) van president Obama lijkt protectionistischer van aard dan wetgeving van zijn voorganger, president Bush. Tegelijk lijkt de trend te zijn dat meer duurzaam en hernieuwbaar dient te worden geproduceerd en geconsumeerd om de problemen als gevolg van de klimaatverandering het hoofd te kunnen bieden.

Internationale landbouw

Naar verwachting zal bij hervatting van de Doha-ronde van de WTO over katoen, suiker en biobrandstoffen (ethanol) worden gesproken. Brazilië heeft vanuit Amerikaans perspectief een overwinning geboekt ten aanzien van het Amerikaanse katoenbeleid. Als de Doha-ronde in 2009 wordt hervat, worden geen afspraken verwacht op het gebied van katoen vanwege de huidige financieel-economische crisis. In de VS krijgen suikerboeren onrealistisch hoge subsidies.

Brazilië is de eerste concurrent van de VS als het gaat om biobrandstoffen en heeft een importreductie van ethanol uit de VS bepleit. Dit hoeft niet alleen negatieve gevolgen te hebben: mogelijk wordt de vraag naar ethanol in de VS juist gestimuleerd. In de VS is een intens debat gevoerd over brandstof vs. voedsel («fuel-fooddebate»). Ethanol is een nieuwe tak van industrie en kan een onderdeel van de oplossing voor het olietekort vormen maar is niet hét antwoord. President Obama is van plan de mengverhoudingen in biobrandstoffen te wijzigen. Zo zou meer ethanol uit maïs moeten worden gewonnen. Biodiesel maakt geen deel uit van de discussie in de VS omdat diesel minder wordt gebruikt dan in Europa. In Europa vindt discussie plaats over tweede generatiebiobrandstoffen. Volgens de bestuurders van Rabobank International is hiervoor onvoldoende technologie beschikbaar.

Naarmate de Doha-ronde vordert, zal naar verwachting de aandacht voor zogenoemde non-trade concerns naar de achtergrond raken.

Landbouw in de VS

President Obama lijkt van plan te zijn om subsidies en toeslagen aan grote boerenbedrijven te verminderen en de familiebedrijven juist meer te ondersteunen. Het gaat echter niet om omzet maar om marges van bedrijven. Er zijn in de VS nog steeds veel familiebedrijven al is er ook sprake van schaalvergroting. In totaal heeft de VS bijvoorbeeld 9,2 miljoen melkkoeien. Gemiddeld heeft een melkveehoudersbedrijf 43 koeien; 47%

van de bedrijven heeft 500 of meer melkkoeien. De twee grootste zuivelstaten zijn California en Wisconsin. Veel zuivelbedrijven zijn coöperatief georganiseerd en de zuivelfabrieken zijn groot genoeg voor de wereldhandel. De zuivelboeren financieren deze zelf.

Het budget voor biologische landbouw is in de Farm Bill omgaan gegaan. Het gaat hierbij om 50 miljoen dollar uit een totaalbudget van 9,5 miljard dollar. De effecten van de duurzaamheidswetgeving op de landbouw in de VS zijn: een vergroting van de aandacht voor dierenwelzijn, milieu en het watertekort in bepaalde regio's. Overigens is de gebruikelijke trend dat wetgeving vanuit het statelijk niveau wordt vormgegeven en dan de weg naar het nationale niveau vindt.

Er zijn veel jonge boeren in de VS in vergelijking met andere Westerse landen, ook al is de gemiddelde leeftijd van een agrariër 65 jaar. Over opvolging en successiewetgeving wordt volop gesproken.

Voedselveiligheid

Voedselveiligheid is een belangrijke discussie in de VS, die een grote invloed heeft op de voedselindustrie. Er is in het verleden veel kritiek geuit op de Food and Drug Administration (FDA) vanwege de soms trage onderzoeksresultaten naar voedselbesmettingen. Daarom wordt nu veel energie gestopt in de ontwikkeling van nieuwe opsporingssystemen. Deze FDA wordt voornamelijk door de voedingsindustrie zelf gefinancierd. Vanwege de grote verantwoordelijkheid voor burgers, is er nauwelijks discussie over de onafhankelijkheid van de FDA.

Het debat over genetisch gemodificeerde organismen in de VS wordt nagenoeg niet meer gevoerd. Op dit moment is 80% van de soja genetisch gemodificeerd.

Gevolgen financieel-economische crisis

De consumentenvraag naar voedsel is in de VS gedaald, al verschilt dit per sector. De zuivelsector is op het moment niet gezond en de rundvleesindustrie is de grootste ervan aan het inperken. Ook is de vraag van consumenten naar goedkoper voedsel als conservenvoedsel en bevroren voeding gestegen. Tegelijkertijd is een aantal kosten gedaald, bijvoorbeeld de kosten voor brandstof en kunstmest. Ook is de waarde van grond niet gedaald tijdens de huidige crisis.

Het is voor agrariërs in de VS wel moeilijker om kredieten te krijgen. Zij moeten hiervoor ook meer vragen aan de geldverstrekkers beantwoorden. Door de overheid wordt bijvoorbeeld zuivel opgekocht bij wijze van steunmaatregel. De toekomst voor de landbouw in de VS ziet er echter rooskleurig uit. De vraag op mondiaal niveau blijft hoog en er is sprake van een groei van de wereldbevolking. Rabobank International ziet daarnaast mogelijkheden bij de speculatie van voedsel. Landbouw past in het profiel van geduldig kapitaal en langere termijnrendementen. Er zal altijd een competitie blijven bestaan tussen economische en sociale belangen. Voedseltekorten door speculaties zijn dan ook niet uit te sluiten.

«Side event» Voedsel en duurzame ontwikkeling – toekomstige uitdagingen

De minister van LNV heeft een inleiding gegeven bij een «side event» over de toekomstige uitdagingen van voedsel in relatie tot duurzame ontwikkeling. Verder is een presentatie gegeven door een medewerker van de Department of Economic and Social Affairs van de VN. Onderwerpen die aan de orde zijn gekomen:

- «Voedselstress»;
- Strijdige belangen (bijvoorbeeld over energie en water);

- Voedselsoevereiniteit;
- Verhouding tussen voedsel en zekerheid bij mensen: het is van belang niet alleen aan de beschikbaarheid van voedsel te denken maar ook aan andere onzekerheden.

Dinsdag 12 mei 2009

Dialogo van ministers met belangengroepen en VN-gespecialiseerde vertegenwoordigingen, fondsen en programma's

Een dergelijke bijeenkomst heeft een informeel karakter, waaraan de volgende belangengroepen etc. hebben deelgenomen: vrouwen, kinderen en jeugd, inheemse volkeren, NGO's, lokale bestuurders, arbeiders en vakbonden, handel en industrie, wetenschappelijke en technologische gemeenschap en boeren. Zij hebben korte presentaties gegeven, waarop de overige aanwezigen konden reageren, zoals vertegenwoordigers van United Nations Environment Programme (UNEP) en Internationale Fund for Agricultural Development (IFAD). De minister van LNV heeft een inleiding gegeven over de implementatie van duurzame ontwikkeling. Tijdens de informele bijeenkomst is gesproken over: landbouw, rurale ontwikkeling, de verbinding tussen stad en platteland, het veiligstellen van land- en waterrechten, voedselsoevereiniteit, ggo-gewassen en «capacity building».

Lunch met minister van LNV en Permanent Vertegenwoordiger bij de VN

Tijdens een informele lunch op de residentie van de Permanent Vertegenwoordiger bij de VN, de heer Majoor, is gesproken over het proces van de 17e sessie van de VN-commissie voor Duurzame Ontwikkeling, de huidige financieel-economische crisis en de effectiviteit en noodzakelijkheid van grote internationale organisaties.

SEED receptie

SEED is een partnership tussen UNEP, United Nations Development Programme (UNDP) en International Union for Conservation of Nature (IUCN) is gepresenteerd tijdens de wereldtop over duurzame ontwikkeling in Johannesburg in 2001. De doelen zijn:

- Het ondersteunen van innovatieve startende ondernemers, die in ontwikkelingslanden opereren ter verbetering van het levensonderhoud en de natuurlijke hulpbronnen;
- Het ontwikkelen van praktische hulpmiddelen om ondernemers te helpen die zich op sociaal gebied en het milieu richten;
- Het beïnvloeden van beleidsmakers om de randvoorwaarden te scheppen voor duurzame bedrijven;
- Het inspireren van nieuwe ondernemingen ten gunste van sociale voordelen en milieuwinst.

Het SEED Initiative is in 2004 gelanceerd tijdens het Wereld Economisch Forum in Davos. Tijdens de receptie in New York zijn de SEED-awards voor het jaar 2009 uitgereikt.

Woensdag 13 mei 2009

Officiële opening High Level Segment

In de plenaire zaal is onder voorzitterschap van de minister van LNV en in aanwezigheid van de Secretaris-Generaal van de VN, de heer Ban Ki-moon, het High Level Segment van de 17e sessie geopend. De Secretaris-Generaal wijst in zijn speech onder andere op de

VN-Klimaatconferentie die op 22 september 2009 in New York zal worden gehouden. Deze zal worden gevolgd door de 15e VN-klimaatop in Kopenhagen in december 2009. Een duurzame landbouw is belangrijk bij een klimaatverandering. De gevolgen hiervan voor de landbouw, vooral in arme landen en ten koste van vrouwen, kunnen groot zijn. De gevolgen van de voedselcrisis van 2008 zijn nog niet voorbij. Ook de huidige financieel-economische crisis zal zijn sporen nalaten, vooral in de arme landen. Voedselzekerheid is daarom van groot belang en is te verkrijgen door de samenwerking tussen overheden, NGO's en de civil society. Daarom is een succesvolle 17e sessie van de VN-commissie voor Duurzame Ontwikkeling volgens de Secretaris-Generaal essentieel.

Tijdens de opening zijn verder speeches gegeven door de president van Guyana over ontbossing en het belang van een wereldwijde aanpak van de klimaatverandering (een nieuw soort «Bretton Woods»). De minister van Milieu van Namibië is ingegaan op de diverse crises die de wereld bedreigen en het belang van landbouw in ontwikkelingslanden. Namibië heeft een begin gemaakt met een «African Sustainable Green Revolution». De gevolgen van droogte worden in Namibië bijvoorbeeld behoorlijk gevoeld. Het is voor Afrika in het algemeen van belang dat wordt geïnvesteerd in infrastructuur en technologische ontwikkelingen. De vertegenwoordiger van de IUCN, mevrouw Levèvre, is in het bijzonder ingegaan op het overmatig gebruik van natuurlijke hulpbronnen en het programma voor de «Reduction of Emissions from Deforestation in Developing Countries» (REDD).

In de plenaire vergadering heeft de staatssecretaris voor Landbouw van de VS haar positie met betrekking tot de duurzaamheidsagenda offensief aan de orde gesteld, door uitgebreid haar c.v. toe te lichten en die te verbinden aan diezelfde agenda.

Receptie in het kader van het voorzitterschap van de minister van LNV

Tijdens de receptie hebben de Kamerleden gesproken met diverse vertegenwoordigers, waaronder de Permanente Vertegenwoordiger voor de VN van Suriname, ambtenaren van het ministerie van Milieu van Zuid-Afrika en het ministerie van Landbouw van Finland en de voorzitter van de pan-Amerikaanse federatie van ingenieurs.

Donderdag 14 mei 2009

Drie thematoespraken

- Department for Environment, Food and Rural Affairs van het Verenigd Koninkrijk, de heer Watson over voedselzekerheid: in de komende 20 tot 25 jaar moet de hoeveelheid voedsel worden verdubbeld. Hiervoor zijn kennis, wetenschap en technologie nodig. Ook kunnen ggo's een bijdrage leveren. Hierbij dient veiligheid wel voorop te staan volgens een «evidence based»-benadering. Daarnaast zijn etikettering en coëxistentie van groot belang. Zijn volledige presentatie is te raadplegen op http://www.un.org/esa/dsd/resources/res_pdfs/csd-17/14May/AM/CSD-FoodSecurity-Africa.pdf
- Alliance for a Green Revolution in Africa (AGRA), de heer Teclé Tesfai over de werkzaamheden van AGRA in Afrika.
- IFAD, de heer Wyatt over een duurzame groene revolutie en het belang van kleine agrarische bedrijven: zonder revolutionaire veranderingen zal Afrika in grote problemen komen. Tachtig procent van de boeren in Afrika hebben kleine agrarische bedrijven. Zij hebben ondersteuning nodig (van onder andere private investeerders), waarbij het organiseren van coöperaties essentieel is. Ook vrouwen spelen een cruciale rol in de ontwikkeling van de landbouw in Afrika, evenals een betere

infrastructuur en verspreiding van kennis. Beloften die eerder aan Afrika zijn gedaan moeten daarom worden nagekomen.

Gesprek met EU-ambassadeur Valenzuela

Aanwezig zijn, behalve de heer Valenzuela, de heer Sivenas van DG Agri en de dames Spatolisano en Blanco. De EU-ambassadeur vermeldt dat het de eerste keer is dat parlementariërs uit een EU-lidstaat een bezoek brengen aan zijn kantoor in New York. Hij vindt dit een goede zaak die navolging verdient.

Inbreng EU en EU-lidstaten

De EU worden door de voorzitter van de EU vertegenwoordigd tijdens formele bijeenkomsten van de VN, op dit moment Tsjechië. Toch blijft er de mogelijkheid voor EU-lidstaten om een eigen bijdrage te leveren om algemene verklaringen meer concreet te maken en om de boodschap te bekrachtigen. Soms is het ook nuttig diverse geluiden vanuit de EU te horen ten aanzien van de balans tussen inbrengen uit andere regio's.

In Brussel is de algemene inbreng van het voorzitterschap voor de 17e sessie van de VN-commissie voor Duurzame Ontwikkeling voorbereid. Tijdens het EU-coördinatieoverleg wordt elke ochtend gesproken over de concept-slottekst en over de deelname aan gesprekken. Formele standpunten worden voorbereid en afgestemd op die gesprekken. Ook komt de strategiebepaling aan bod.

De G-77 en China

De G-77 en China hebben tijdens de 17e sessie een duidelijk uitgangspunt: het krijgen van financiële middelen. Zij willen geld in ruil voor hun inspanningen op het gebied van duurzame ontwikkeling. Daarbij worden de EU, de VS, Japan, Australië en andere Westerse landen op dezelfde wijze benaderd. De EU is de grootste donor van ontwikkelingslanden. In het verleden speelde de EU een bemiddelende rol tussen de VS en de G-77 en China. Op dit moment is de positie van de VS met de komst van president Obama nog niet geheel duidelijk. Dit zou van invloed kunnen zijn op de rol van de EU.

In de G-77 is vooral Afrika erg machtig. Brazilië en Argentinië maken deel uit van de G-77 maar ook van een Latijns-Amerikaanse groep. Deze twee landen spreken hoofdzakelijk vanuit het eigen nationale belang. China is niet erg actief in de G-77, waarvan het officieel ook geen deel uitmaakt, al is China op de achtergrond wel invloedrijk. China hanteert een afwijkende donorpositie omdat het de voorkeur geeft aan een bilaterale, marktgerichte aanpak. De EU is ODA-georiënteerd en heeft naast het vrijmaken van de mondiale handel altijd veel aandacht besteed aan good governance, versterking van de democratie etc. Deze voorwaarden worden door sommige landen van de G-77 ervaren als neo-kolonialisme. Er is daarom steeds meer kritiek op deze wijze van ondersteunen, die wellicht bij de aanstaande Financiële Perspectieven aan de orde zal komen.

17e sessie van de VN-commissie voor Duurzame Ontwikkeling

In de 17e sessie van de VN-commissie voor Duurzame Ontwikkeling speelt de WTO geen grote rol. De WTO is echter ook bewust buiten de CSD is gehouden vanwege het feit dat de VS nog niet klaar is met hun oriëntatie op de WTO en vanwege het feit dat de Farm Bill van de VS mogelijk onvoldoende WTO-proof is. Volgens de EU-ambassadeur proberen de G-77 en China de onderhandelingen te koppelen aan de WTO-onderhandelingen. Hij acht het echter noodzakelijk de twee trajecten gescheiden te houden.

Het voordeel van de VN-commissie voor Duurzame Ontwikkeling is dat het onderwerp in een brede, globale context wordt geplaatst. Tijdens de 17e sessie staat de landbouw in relatie tot andere sectoren centraal. De voorzitter heeft hierbij een aanmerkelijke rol omdat zij het tempo bepaalt en interactieve en informele gesprekken kan entameren. De G-77 en China hebben geprobeerd om het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid van de EU te agenderen voor de 17e sessie. Het is niet algemeen bekend dat de EU al veel heeft gedaan om marktversturende subsidies te beëindigen.

Het verdient de voorkeur dat er overeenstemming over een slottekst wordt bereikt, maar niet tegen elke prijs.

Lunch met de directeur van het departement van Landbouw en Rurale Ontwikkeling van het IMF

Landbouw

De directeur van het departement van Landbouw en Rurale Ontwikkeling van het IMF, de heer Voegele, is van mening dat de Westerse systemen onvoldoende duurzaam zijn voor de rest van de wereld en dat het consumentenpatroon in ontwikkelde landen dient te veranderen, ook al is dit niet wat veel mensen willen. Ontwikkelingslanden zijn bereid een andere weg in te slaan. De wereldvoedselproductie moet in 2050 verdubbeld zijn vanwege de bevolkingsgroei. Het is van belang om te kunnen intensiveren wat er nu beschikbaar is. Het is de vraag op welke wijze dit het best zal lukken. Landbouw dient daarbij in een mondiaal perspectief te worden geplaatst, zonder protectionistische maatregelen.

In 2009 is het World Development Report on Agriculture van het IMF verschenen. Na 22 jaar kreeg landbouw daarmee een prominenter positie, terwijl 75% van de arme mensen in rurale gebieden leeft. De heer Voegele denkt dat familiebedrijven in de landbouw duurzamer zijn dan grootschalige bedrijven als het gaat om de oogst en het optimaliseren van de productie. Hij noemt daarbij China als voorbeeld. Het voornaamste is dat mensen een eigen inkomen kunnen verdienen.

Voedselzekerheid

Er zijn volgens de heer Voegele vijf thema's aangaande stijgende voedselprijzen:

- Er is onvoldoende geïnvesteerd in landbouwonderzoek;
- De graanvoorraden in de wereld zijn met ongeveer de helft gereduceerd. Niemand weet precies hoe groot de voorraden zijn;
- De toenemende vraag naar vlees en veranderende consumptiepatronen in o.a. China en India met diverse gevolgen (NB: dit punt is ook in de bijdragen op de VN-commissie meerdere malen aan de orde gesteld);
- Er is gespeculeerd met voedsel en land. Het feit dat onbekend is hoe groot de graanvoorraden zijn (in vergelijking tot olie), bijvoorbeeld, maakt dat graan interessant is voor beleggers;
- De vluchtigheid is het echte probleem. De notie dat hoge prijzen goed zijn voor boeren is te algemeen.

De heer Voegele is van oordeel dat plaatselijke graanvoorraden nodig zijn, gecombineerd met virtuele voorraden. Dit is een politiek-gevoelig onderwerp van gesprek.

Elke technologie in het belang van voedselzekerheid is het beoordelen waard. Daarom is het noodzakelijk meer te investeren in landbouwkundig onderzoek. De discussie in de EU over ggo's is te gepolariseerd geraakt, al

moet elke vorm van ggo goed worden gemonitord. Eigenlijk is de discussie in de EU een luxe discussie omdat de EU niet direct ggo's nodig heeft.

Drie thematoespraken

- Voorzitter United Nations Secretary-General's Advisory Board on Water and Sanitation, de prins van Oranje over de relatie tussen water en landbouw: zie Kamerstuk 31 700 XIV, nr. 155 (bijlage).
- Ministerie van Landbouw van Mexico, de heer De Jesus Romo Santos.
- Vice-president voor Duurzame Ontwikkeling van de Wereldbank, mevrouw Sierra over landbouw als oplossing en het Global Food Crisis Response Programme. Er zijn vijf doelstellingen voor landbouw teneinde de armoede te verminderen:
  - Verminderen van risico en kwetsbaarheid;
  - Toename van de productiviteit in de landbouw;
  - Verbinden van boeren met markten;
  - Faciliteren van brede landbouw (met opbrengsten uit nevenactiviteiten);
  - Vergroten van duurzaamheid.

Gesprek met vice-president IFAD en de directeur van het IFAD-kantoor in Noord-Amerika

De vice-president van de IFAD, de heer Wyatt, en de directeur van het IFAD-kantoor in Noord-Amerika, mevrouw Morden, hebben met de Kamerleden gesproken over de verhouding tussen grootschalige landbouw en kleine agrarische bedrijven in relatie tot de armoedebestrijding. China is een voorbeeld waar de landbouwproductie landelijk is verdubbeld door middel van kleine bedrijven, wat een impact heeft gehad op de armoedereductie. In Brazilië zijn veel grootschalige bedrijven en is de armoede niet voldoende teruggedrongen. Het belang van coöperaties is voor kleine boeren van onschatbare waarde.

IFAD

IFAD hangt het adagium aan dat de lokale bevolking ondersteuning verdient en dat het belangrijk is kleine boeren in contact te brengen met grote ondernemingen. IFAD geeft boeren advies maar verplicht ze tot niets. Nederland is de derde donor van IFAD. Er worden in het algemeen goede resultaten geboekt in goed bestuurd landen, zoals Ghana en Tanzania. IFAD werkt in principe samen met regeringen, omdat zij het beleid bepalen, maar juist ook op lokaal niveau.

Er wordt nu gewerkt aan een instrument om de resultaten van het werk van IFAD te kunnen meten. Dit instrument zal worden gepresenteerd tijdens de volgende vergadering van de Board, waarvan mevrouw Van Ardenne deel uitmaakt en die als een Raad van Commissarissen opereert. De president van de Board is in februari 2009 gekozen en komt uit Nigeria. De ontwikkelde landen hebben niet de meerderheid. De Board bestaat uit drie groepen vertegenwoordigers uit de ontwikkelingslanden, ontwikkelde landen en de OPEC.

Vrijdag 15 mei 2009

Gesprek assistent Directeur-Generaal FAO

Met de assistent Directeur-Generaal van de FAO, de heer Müller, is van gedachten gewisseld over de reorganisatie van de FAO en over duurzame ontwikkeling. In november 2009 zal een besluit worden genomen over de reorganisatie van de FAO. Betrokkenheid van de lidstaten is cruciaal. De

FAO werkt met NGO's (bijvoorbeeld de Gates Foundation) en (op verzoek) met overheden samen. Ook worden directe gesprekken met agrariërs georganiseerd. Doelstelling van de FAO is om partnerships aan te gaan om voldoende krachtig te zijn.

Landbouw

Hoe landbouw op te nemen in de klimaatdiscussie is noodzakelijk. Duurzaamheid en voedselproductie moeten met elkaar in verband worden gebracht om te voorkomen dat er voedseltekorten (blijven) bestaan. De toegang tot voedsel is van belang, als onderdeel van de voedselzekerheid en daarmee ook de stabiliteit. Ook water is doorslaggevend voor de voedselproductie. Daarom zijn irrigatiesystemen en het vergroten van de waterefficiëntie nodig. Dit is aan de orde gekomen tijdens World Water Forum in Istanbul in maart 2009.

Een strategie is door de FAO in ontwikkeling om landbouw een rol van betekenis te laten hebben tijdens de 15e VN-Klimaatop.

17e sessie VN-commissie voor Duurzame Ontwikkeling

Er is sprake van interessante «side events» en informele bijeenkomsten. Een multilaterale benadering voor duurzame ontwikkeling is essentieel, al verlopen de onderhandelingen door het grote aantal deelnemers en de diverse belangen, moeizaam.

Afrondend gesprek met de minister van LNV

De Kamerleden hebben voor vertrek naar Nederland een afrondend gesprek gevoerd met de minister van LNV. Op dat moment was er overeenstemming bereikt over 90% van de concept-slottekst. Later die avond zijn de aanwezigen het eens geworden over de gehele tekst.

De voorzitter van de delegatie,
Atsma

De griffier van de delegatie,
Dortmans